

23. SZÁM. 1920. (67. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, DECEMBER 5.

Szerkesztési iroda: IV. Vármegyé-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: az okt.—decemberi évfolyamra 20 korona.
Megjelenik havonta kétszer. — Egyes szám ára 3 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postaiilag meg-
állapított viteldíj is eszólendő.

Pálkaforzóüstök

lekvariozó és mosóüstök
vörösréből és vasból,
öngyva és borganyova, to-
vábbá sárgarézmozsarok
gyári áron, nagy választék-
ban. Fa és acél öntési meg-
takarítás céljából «Frando»
előfűtők és gyorsforralók. Kukoricamorzsolók és daralók. Répa-
és szecskavágók, vasboronák. Kovácsolt acél ekék vastalakkal.
Legprimább minőségű rezgalicz, raffa, kénpor, rezkenpor és kenlap
rakítárról azon-
nal kapható: **Szontágh Pál** rez- és aszer-számgyár.
Budapest, IX., Üllői-ut 19.

A Vasárnapi Ujság fejléce

Ismeretlen fotográfus: Vagonlakó gyerekek a főrendi ház folyosóján

Hirdetés a lap utolsó oldalán Vasárnapi Ujság, 1920/23. 272., 276.

ALBERTINI BÉLA

Magyar fotótörténet sorozat

1919. augusztus – 1941. június

Nyolcadik rész

Müllner János: *Hajléktalanok a főrendi házban*, *Tolnai Világlapja*, 1921/2. 5.

Tolnai Világlapja 1901–1944, vál., bev. RAPCSÁNYI László, Budapest, IPV, [1988], borító

1920–1921 fordulóján az akkori fotóéletet közvetlenül vagy közvetve befolyásoló két tényezőt célszerű kiemelni. Az egyik a vesztes világháború, a forradalmak és Trianon folytán bekövetkezett gazdasági/társadalmi összeomlás.

Ismeretes, hogy a Magyarországtól elszakított területekről menekülők között számos gyermek is érkezett. Ők szüleikkel együtt sokan éltek hosszabb-rövidebb ideig vasúti vagonokban a főváros nagy pályaudvarain. Néhány kiskorúnak viszont „elegáns” megoldásban lett része. Ők átmenetileg a *főrendi ház* vendégeivé válhattak. Egyes lapok szerkesztőségének figyelmét világszemléleti és törzsolvasói különbségeiktől függetlenül egyaránt felkeltette ez az esemény; fotóriportereket is küldtek a helyszínre.

A nagy múltú visszatekintő, főként a birtokos középrétegnek szánt *Vasárnapi Ujság* (amelynek itt megidézett fejléc-grafikája szemléletesen utal a lap által megcélzott olvasói rétegre – a bemutatott hirdetés is az aznapi számból származik) éppúgy hozott minden kommentár nélkül fényképet erről a témáról, mint a kispolgári tömegek számára szerkesztett *Tolnai Világlapja*. Ez utóbbi az általunk már jól ismert Müllner Jánostól származott, akinek nevét elsősorban a Nagy Háború és a forradalmak kép-krónikásaként őrzi a fotótörténet.¹ Ugyancsak a gyermekek gondjaival foglalkozott Herczeg Ferenc művelt középosztály által kedvelt lapja, az *Új Idők*. A szerkesztőség saját, meg nem nevezett fotográfusától közölt egy képet 1921 tavaszán *Bemutató főzés és ételkiosztás a fővárosi szegénygyermek közt az amerikai misszió patronátusa alatt. Az ebéd kiosztása* címmel.²

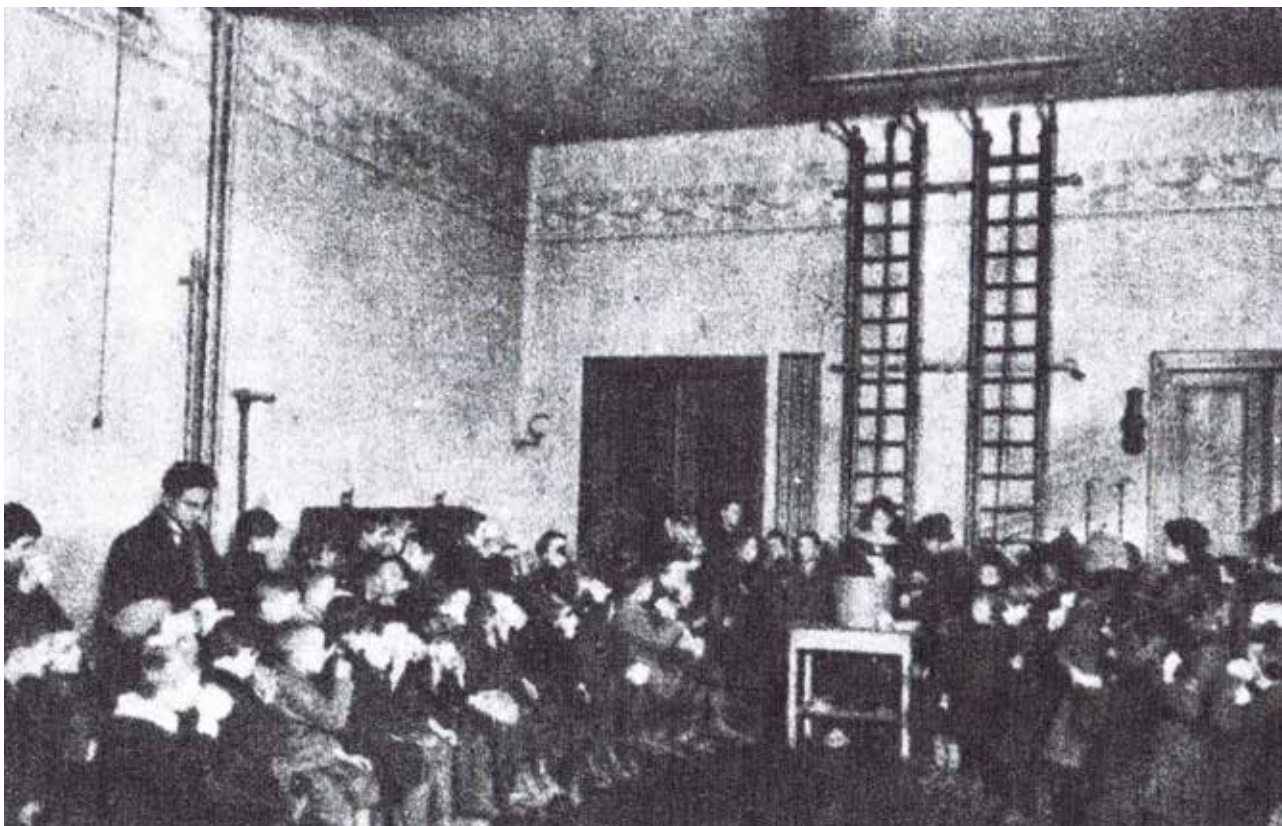

Ismeretlen fotográfus: *Ennivalóra várakozó kislány a segílyt hozó vonathál a Volga-vidéki éhínség idején, 1921.*

Nyilvánvalóan lélektani okok miatt különösen a gyermekeket sújtó problémák ragadták meg a fotográfusok érdeklődését ekkortájt Bécstől Szovjet-Oroszországig. A magyar fényképek a maguk sajátos motívumaikkal kapcsolódtak ehhez a képáradathoz.

A másik említést igénylő tényező: 1920 karácsonyára jelent meg első ízben Tormay Cécile (1875–1937) *Bujdosó* könyvének első kötete (alcíme: *Feljegyzések 1918–1919-ből*). A második kötet 1922-ben látott először napvilágot. A könyv a későbbiekben több kiadást ért meg mind Magyarországon, mind külföldön, nyomtatott és elektronikus formában egyaránt.³ Tormay könyvéről metsző antiszemizmusa miatt kell szólnunk. Ebben a tanulmányorozatban eddig már több magyarországi zsidóellenes megnyilvánulásról esett szó; a Tormay-könyv a Horthy-korszak egyik szellemi nyitányaként alapvetően érzelmi alapon erősítette az antiszemita atmoszférát,⁴ amelynek következményeire a fotográfiai „magyarosság” problémájának tárgyalásakor kell majd többször is részletesen visszatérni.

1921. április 14-én váltotta miniszterelnökként Bethlen István (1874–1946) Teleki Pált (1879–1941), aki közel egy éven át volt kormányon. Bethlen valamivel több, mint egy évtizedes kormányzása idején ment végbe a Teleki vezetésével megkezdett politikai és gazdasági konszolidáció.⁵

Ismeretlen fotográfus: *Az amerikai Joint szervezet tej adományát fogyasztják a gyerekek egy bécsi iskola tornatermében, Wiener Bilder, 1921/19. 10.*

Fotóművészeti Hírek

amatőr és művészfotográfiai folyóirat

Szerkesztőség
VI., Nagymező-utca 36. — Telefon 124-14.
Kiadóhivatal :
IV., Egyetem-utca 2.
Megjelenik minden hó elején.

Előfizetési díj egy évre 60 K.
Egyes szám ára 6 K.
A Magyar Amatőrfényképezők Országos
Szövetségének hivatalos lapja.

Fotóművészeti Hírek, 1921/1. A címloldal fejléce

1921. április 15-én tartotta a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetsége (MAOSZ) évi első tisztújító közgyűlését. Ennek eredményeként elnök: gróf Csáky Armand, alelnök: Gerő László, főtítkár: dr. Fejérváry Sándor, titkár: Schermann József, pénztáros: Schmidt Nándor, gazda: Vydarány Iván, ügyész: dr. Kikaker Ernő. A választmány tagjai: dr. Alszeghy Kálmán, Bing Gyula, Heim Jacques, Kankovszky Ervin, dr. Karny Rezső (ő nem tévesztendő össze a kor fotóéletében ugyancsak fontos szerepet játszó Kerny Istvánnal), Patatics Vilmos, Szakál Géza és Wessely János.

Az elnök, gróf Csáky Armand személyéről cikksorozataunkban már esett szó. Nyilvánvaló, hogy az ő arisztokratára volta protokolláris okokból továbbra is fontos volt a MAOSZ számára. Társadalomtörténeti közelítésben jól látható, hogy az egyesület vezérkarát nagyobb arányban az *értelmiségi*, kisebb mértékben a *polgári középosztály* képviselői alkották, s a vezetők többsége zsidó, nemzeti-ségi, illetőleg nemzetiségizsidó származású volt. Majdnem egyharmaduk jogi (Fejérváry, Kikaker, Alszeghy, Karny), közel egynegyedük pedig mérnöki diplomával rendelkezett (Gerő, Vydarány, Wessely).

Érdekességként idézzük fel egy korábbi *Fotóművészet*-cikkből, hogy a főtítkárrá választott Fejérváry doktort éppen előző napon „távolíttatta el” utolsó minisztertanácsai ülésén a pozíciójából távozó Teleki Pál miniszterelnök a Legfőbb Állami Számvevőszék segédtitkári – vagyis kishivatalnoki – státuszából.⁶

Bizonyára a konszolidáció egyik következményének tekinthető, hogy 1921 tavaszától a hazai fotóélet ismét rendelkezett folyóirattal. Ismeretes, hogy *A Fény* 1918. évi megszűnése óta a szakmának nem volt sajtóorgánuma. Említést érdemel, hogy a Nagy Háború két vesztes és két nyertes országában különbözőképpen alakult a fotográ-

fiai szaksajtó sorsa. A német *Photographische Rundschau und Mitteilungen (Zeitschrift für Freunde der Photographie)* túlélte a világháborút, 1921-ben az 58. évfolyamában járt. Az 1864-ben indult osztrák *Photographische Correspondenz* (1903-tól: *Korrespondenz*) 1922 májusától 1924 szeptemberéig szünetelt, de ezt követően folytatva munkáját 107 évfolyamot élt meg.⁷ A Prágában 1893-ban indult *Fotografický obzor* a Csehszlovákiává nőtt országban 1944-ig működött. Romániában 1922-ben hagyta el a nyomdát első ízben – magyar szervezésben és kiadásban, Kolozsvárott – a *Fotografia* című háromnyelvű lap. Itthon korszakos jelentőségű volt, hogy 1921 májusában a MAOSZ *Fotóművészeti Hírek* címmel új orgánumot indított. Az *Amatőr és művészfotográfiai folyóirat* alcímet viselő lap szerkesztősége a Szövetség székhelyén a VI. kerületi Nagymező utca 36. szám alatt, a kiadóhivatal a IV. kerületi Egyetem utca 2. szám alatt működött. Az induló folyóirat magán hordta a korszak gazdasági nehézségeit; első száma mindössze 12 oldal, mérete 21,5x15 cm volt.

Az első, májusi szám példányonkénti ára 6 korona, az éves előfizetési díj 60 korona volt. Az ár kérdéséhez tartozik, hogy az aktuális általános infláció ezt a lapot is elérte: a decemberi szám már 10, az évi előfizetési díj 100 korona volt. Mi volt az induló 6 koronás ár akkori vásárlóértéke? Egy májusi újsághirdetés szerint – az év folyamán érvényesült pénzromlás miatt itt a hónap megnevezése fontos –, egy több budapesti üzlettel is rendelkező R. T. boltjaiban 6 koronáért – vagy-vagy – 2 dkg Herz szalámit, 6 dkg kristálycukrot, 4 dkg pörkölt kávé és 22 dkg rizst lehetett kapni. (Ez a viszonyítás csak egy cég adataira épül, egy másik boltban ugyanekkor valamivel olcsóbbak voltak a nevezett árucikkek, de lényegi különbségektől nem lehet beszélni.)⁸

A *Fotóművészeti Hírek* kezdetben nem tartalmazott fényképeket – egy fotográfiai folyóirat képek nélkül... Az indulásról szólva tehát elsősorban az illetékesek elszántságát lehet és kell méltatni.

A lap első felelős szerkesztője és kiadója az általunk már jól ismert dr. Fejérváry Sándor lett. – A fent jelzett kiadóhivatal Fejérváry lakásán volt. (Nagyon figyelemre méltó, hogy az egykori miniszterelnök által egy állami intézményből politikai okból kirúgatott személyiség egy országos – egyesületi – folyóirat élén mindenféle skrupulus nélkül eredményesen működhetett egészen 1927-ben bekövetkezett haláláig, igaz, hogy már egy másik miniszterelnök regnálása idején.) Fejérváry *von Haus* aus a sajtó világából érkezett. Apja, a szintén jogi végzettségű Fejérváry Frigyes (1848–1910) több lap publicistája, illetőleg szerkesztője volt valaha, róla a már idézett *Fotóművészet* számban megjelent írásban található információk.⁹ A lap első számából ismerjük az induló *Fotóművészeti Hírek* munkatársi körét: Dr. Alszeghy Kálmán (MAOSZ választmányi tag), Gerő László (MAOSZ alelnök), Kankovszky Ervin (MAOSZ választmányi tag), dr. Lusztig Zsigmond, Pécsi József, Schermann József (MAOSZ titkár), Schmidt Nándor (MAOSZ pénztáros), Szakál Géza (MAOSZ választmányi tag), Székely Aladár, Vydareny Iván (MAOSZ gazda), Wessely János (MAOSZ választmányi tag).¹⁰ – Szakál Géza a valaha a *MAOSZ Értesítőjének* társszerkesztője volt (1913. február 12. – 1914. március 30.).

Látható, hogy a munkatársak alapvetően a MAOSZ vezérkarából kerültek ki. A kivételt képező dr. Lusztig Zsigmond (fogorvos) annak idején cikket írt a MAOSZ III. művészi fényképiállításáról. A már kiemelkedő hírnévre szert tett Pécsi József fiatal kora ellenére a legtöbb időt töltötte külföldön (München, 1908–1910, *Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie, Chemigraphie, Lichtdruck und Gravüre*), s voltak lapszerkesztési tapasztalatai is: 1911-től az 1918-as megszűnésig részt vett *A Fény* szerkesztőségi munkájában. Székely Aladár mögött ekkor már közismert album-sikerek voltak, 1870-es születésével ő lett a munkatársi kör korelnöke is. A felelős szerkesztő és a munkatársak zöme a nyolcvanas évek szülöttje volt – például Szakál Géza: 1883; Gerő László, Kankovszky Ervin: 1884; Fejérváry Sándor, Vydareny Iván: 1887; Pécsi József: 1889.

Döntő többségük Pesten lakott (nem az akkortájt előkelőnek számító Zuglóban, vagy az Andrassy úton), de nem is a IX. kerületben. Székely Aladárnak az akkori Belvárosban, Pécsi Józsefnek pedig Lipótvárosnak a Belvároshoz közel eső részében volt a műterme. (A Dorottya utca akkor a Lipótvároshoz tartozott.)

A *Fotóművészeti Hírek* induló számában figyelemre méltó az alcím: „Amatőr és művészfotográfiai folyóirat”. Sajátos szókapcsolást láthatunk: az *amatőr* nyilvánvalóan a státuszról szól; a nem hivatásos fotográfust, akkori terminológiával a nem „szakfényképészt” jelenti. A *művészfotográfiai* jelző viszont egy másik dimenziót képvisel; az esztétikai minőséget megtestesítő alkotásokra utal – vagy legalábbis annak idején azokra utalt. Ha kimondva nem is, de nyilvánvalóan ide értendők mind az amatőr, mind a hivatásos státuszú fotográfusok művészi színvonalúnak vélt munkái. Mit tartottak egykor, mit tartunk ma művészi fotográfiának s mit nem, ez közismerten történeti meghatározottságú probléma, ennek alaposabb megközelítése meghaladná a jelen közlemény kereteit. A két fogalmi síkon operáló alcím ügyes táboregyesítő szándékot érvényesített: hozzánk tartoznak mindazon amatőr fotográfusok, akik „csak” a saját kedvtelésükre, többnyire családjuk, szűkebb ismeretségi körük számára fotografálnak (nyilvánvalóan ők jelentik a tömegbázist, itt persze gondolni kellett a potenciális előfizetők létszámára is), és „mi magunk”, akik természetesen művészi szinten fényképezünk. (Mennyire fedi ez a valóságot, a válaszkísérlet már egy távolabbi kérdéskörhöz vezetne.) A probléma mögött természetesen fölsejlik a „művészet-e a fényképezés?” réges-régi kérdése, amelyet nyilvánvalóan csak a fotótörténet egész folyamatában lehet hatékonyan elemezni.¹¹

Fotótörténet-elméleti közelítésben célszerű elgondolkodni azon, hogy miről is szól, illetőleg miről szóljon a fotótörténet. Bizonyára már az eddigiekből is látható, hogy az én értelmezésemben semmi esetre sem csak a bármilyen okból, bármely időben művészi értékűnek tartott képekről. A fotográfia művészeti elismertetésért folytatott (szabadság)harc már jó ideje lezajlott (történetileg egykor megvolt a maga létjogosultsága, de ez elmúlt), ideje lerakni a fegyvereket, s más időszzerű kérdésekre összpontosítani a figyelmet. Például a fotográfiának (és/vagy a fotónak?)¹² mint a vizuális kultúra különös, gyanús származású (a hagyományos vizuális médiumokhoz képest törvénytelen?) jövevényének rendkívül komplex voltára, s az ebből fakadó történetírói feladatokra.¹³ Ez természetesen csak egy lehetséges interpretáció.

A *Fotóművészeti Hírek* beköszöntőjében a folytonosságot Balogh Rudolf 1914-es rövid életű lapjához (*Fotóművészet*) kötötte. Ezzel „átlépett” *A Fény* 1906 és 1918 közötti működésén. („Hetedik esztendeje, hogy a Szövetség köré tömörülő amatőr és művészfényképezők – és általában az amatőrfényképezők – nélkülözik a szaklapot.” – indította *Az olvasóhoz* című szövegét a szerkesztő dr. Fejérváry Sándor).¹⁴ Ezzel a MAOSZ (eddig ismeretlen

Az összes fotórikkek legolcsóbb napi áron.

Az összes fotórikkek legolcsóbb napi áron.

A világhírű **OSBO** brómolajcikk

(átnyomógépek, ecsetek, papirok, festékek, hoppers stb.) és a

PLASTICA
feloldott konturokkal dolgozó
művész objektívek
Magyarországi egyedárusítója

HOFFMANN VIKTOR
FOTOKERESKEDÉSE

Budapest, VII. ker., Dohány-utca 62. szám.

Hoffmann Viktor hirdetése – Fotóművészeti Hírek, 1923/10. 107.

okból) szakított az 1911 és 1918 között *A Fény* szerkesztőjeként működő Hoffmann Viktorral. Ő ekkortól kiesett a szakmai elitből, mai ismereteim szerint „csak” mint fotóciikk kereskedő tűnt fel a későbbiekben. (Egykori patronáltja, Pécsi József, akit friss müncheni szakiskolai végzettként ő vitt be lapjához, és „menedzselte” mind itthon, mind külföldön, most már mint önálló szakmai entitás jelent meg az új lapnál.)

Az induló lapszámnak volt egy olyan közleménye, amelyet a két világháború közötti korszak fotográfiai történéseinek megértése érdekében célszerű közel teljes terjedelemben, eredeti írásmódban közölni.

„*Magyar vonások a fotográfiában.*”

Már a háború előtt propagáltuk ama felfogásunkat, hogy amatőrök igyezzenek képeibe jellegzetes nemzeti vonásokat belevinni és ezáltal adják meg a magyar fotóművészet nemzeti karakterét, amint az az angol, német, francia és orosz fényképezők művein oly jellegzetesen felismerhető.

Fokozottabban kívánatos, hogy ez a törekvés érvényesüljön a mai állapotok [a „mai állapotok” nyilvánvalóan a Trianon következtében előállt helyzetre vonatkozott. – A. B.] közepette. A magyar föld igen gazdag poetikus szépségű motívumokban és így, úgy figurális mint tájkép fotográfusaink sok eredeti, művészi értékű és eddigelé kiaknázatlan témát találhatnak. [...]

Ha tehát céltudatos törekvés fogja irányítani fotográfusainkat a magyaros ízű táj és figurális képek megalkotá-

sánál, úgy rövidesen ama kívánatos helyzetbe kerülhetünk, hogy a magyar fotóművészet ugyanolyan individualis alkotásokkal állhat elő, mint az angol vagy a német.”¹⁵

Aláírás nélküli szövegről lévén szó, ez szerkesztőségi állásfoglalásnak tekinthető. Az utalás a háború előtti felfogásra minden bizonnyal a *Fotóművészet* szerkesztőjének, Balogh Rudolfnak 1914. június 1-én megjelent lapindítására vonatkozik. „Szép hazánk festői tájai kiapadhatatlan forrásai a művésziesen látó fényképezőnek, néprajzi motívumaink pedig páratlanok a maguk nemében. Nem kell a sablonos, internacionális ízű tájakat fotografálni. Maradjunk itthon, keressünk s találunk olyan sujtet-keket, amelyekkel külföldön jobban érvényesülhetünk, magyar művészi fényképezést teremtsünk, magyar levegővel, derűs magyar éggel!”¹⁶

Baloghnak ez a korábban megfogalmazott felfogása nem csak a saját gondolatrendszeréből származott. Ismerjük ennek az előzményeit; biznyságként nézzünk meg legalább pár, válogatott idézetet.

Kohlman Artúr, 1905: „[...] lesznek nekünk is, mint a külföldnek *nagyszámú világhírű fényképező művészeink*, a kik a magyar művészetnek, de a magyar névnek általában is dicsőséget szereznek majd messze az ország határain túl is. Mert a magyar *mindent tud, csak akarnia kell!*”¹⁷

Hajdu Hoffmann Viktorné, 1906: „Végignézvén néhány nemzetközi kiállítást, egy sajátságos és szomorú tapasztalattal lettem gazdagabb. [...] Olyik nagyobb képről már egy-két lépés távolságról is megmondtam, hogy

az francia, angol vagy német szerző műve. *A magyar képeknél azonban cserbenhagyott kis tudományom [...]* még a legnagyobb jóakarattal sem bírtam a különböző magyar szerzők különböző témájú és felfogású képein azt a bizonyos közös vonást feltalálni, amit úgy neveznek, hogy *nemzeti karakter*. [...] *Ez ellen a nemzetköziség ellen kell a harcot felvenni.*¹⁸ [szerzői kiemelések]

Purcell Béla – Strenád Béla, 1907: „[...] hiányzik a magyar egység, a magyar iskola [...]. Technikánk, művészi ízlésünk egyoldalú, főként a németektől kölcsönzött. Jelen művünkkel célunk, hogy művészeinket az egyéb nemzetek irányával, törekvéseivel, eszközeivel megismertessük, tágabb látókört nyissunk, de őket nemcsak egyéb nemzetek utánzására, hanem önálló, zamatos magyar gondolkodásra serkentjük.”¹⁹

Dr. Tóvölgyi Elemér, 1907: „[...] én nem szégyellem bevallani, hogy szóban úgy, mint tetteben szeretem hazámat és a népet, a mely lakja. Az én derék, becsületes, értelemben oly magasan álló büszke magyar parasztomat, aki szerfelett megbámulja, ha egy-egy olyan úrféle, olyan képcsínáló masinájával közéjük vetődik. Illendően meg is süvegelem, de megszólítani, azt már ugyan nem teszi, de-hogy is tenné, mivel hogy »uraságod úgy látszik idegen«. Csak az jár erre mifelénk illetően szerszámmal. Német a', vagy ha a' nem, hát akkor bizonyossággal ángilus, [...] A magyar amatőrt hogyan is érdekelné a magyar paraszt élete – munkálkodása, már pedig az igazi magyar népéletet még fényképen sem örökítheti meg más, mint magyar, de olyan magyar, aki népének, fajának szokásait, lelkületét alaposan ismeri és nem egy, a modern kor által teremtdött szalon-ficsúr.”²⁰

Hibaigazítás: A Fotóművészet 2018/3. számában a 98. oldalon lévő „varázsoltam” Rónai Hajnalt. Hiba volt, amit korrigálni illik. Nevezett fotográfus (1881–1938) férfiként élt Egerben.

¹ *2020. május közepe van. Mint az ismeretes, a könyvtárak, múzeumok, levéltárak mostanság zárva vannak. Ez a tanulmány egy 1928–29-ben épült középpolgári lakás volt cselédszobájának falai közé szorultán készül. – Am eszembe jut egy régi olvasmány: amikor az Afrika-kutató David Livingstone eltévedt az őserdőben elhatározta, hogy minden nap borotválkozzon fog. (Bizonyára az európai civilizációs hagyomány és az akaratereje megőrzése érdekében.) A stílszerűen szólva *happy end* ismert: a fiatal amerikai újságíró Henry Morton Stanley hosszú idő után megtalálta és megmentette őt. Tanulságos történet.

Csak emlékeztetőül a cikksorozatban már érintett fotográfus alaposabban megismeréséhez: Müllner János, 1870–1925: *a háborús Budapest fotóriportere*, összeáll. DEMETER ZSUZSANNA, STEMLERNÉ BALOG Ilona, Budapest, BTM Kiscelli Múzeum, 2016.

² *Új Idők*, 1921/6. (március 15.), 115.

³ Az erre vonatkozó részletes adatok elektronikus úton is elérhetők az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában.

⁴ A legújabb átfogó magyar irodalomtörténet, amelyet az irodalmi szakmában „ellenspenót” néven is szoktak emlegetni (utalva a szocialista korszak zöld színbe kötött akadémiai irodalomtörténeti szintézisére), úgy fogalmaz, hogy Tormay könyve „[...] nehezen fogadható el műalkotásnak, sokkal inkább propagandaszövegnek, a keresztény középosztálybeli antiszemita gondolkodás dokumentumának.” – *A magyar irodalom története* 2. szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Budapest, Gondolat, 2007, 522. Még egy másik irodalomtörténet is, amelyben a szerkesztő Takaró Mihály a Tormay életművet a magyar irodalmi kánonba beemelné kívánja, erről a kötetről így ítel: „[...] egyes megállapításai és azok megfogalmazásai, némely szóhasználati ma már nem vállalhatók, érződik bennünk a kontrollálatlan indulat.” – *Kárpát-medencei magyar irodalom 1920-tól az ezredfordulóig: Irodalomtörténeti kézikönyv és szöveggyűjtemény*, szerk. TAKARÓ Mihály, Budapest, Méry Ratio, 2017, 45. – Hogy Tormay Cécile, mint a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége konzervatív-keresztény szervezet megalapítója és vezetője miként tudta harsány antiszemizmusát összeegyeztetni a *Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!* parancsral, akár egyéni lelkiismereti probléma is lehetne, ha publicitása által nem mérgezte volna/mérgezné széles körben a társadalmi légkört.

⁵ Mindkét erdélyi származású gróf kományfi életéről és politikai művéről vannak a közelmúltban keletkezett történeti munkák. ABLONCZY Balázs: *A miniszterelnök élete és halála – Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft, 2018.; ROMSICS Ignác: *Bethlen István: politikai életrajz*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019. – utóbbi, amely az 1991-es első kiadás átdolgozott változata, elektronikus úton is elérhető.

⁶ ALBERTINI Béla: „Egy elvetélt albumterv: 2. rész: A teljes kudarc”, *Fotóművészet*, 2018/2. 117. Teleki vádjá az volt, hogy dr. Fejérváry Sándor a Tanácsköztársaság idején „oly magatartást tanusított, mely a »hazafiatlanság« ismerveit magában foglalja”, ennek konkrét mibenlétéről azonban ez ideig nincs ismert dokumentum.

⁷ Nálunk nem szokás arról beszélni – legalább is az általános publicisztika szintjén nem –, hogy a Nagy Háború után az egykori európai nagyhatalomból, az Osztrák–Magyar Monarchiából az osztrákoknak egy Magyarországnál kisebb területű, kevesebb lélekszámú Ausztria maradt. Erről szólva fel kell tenni a kérdést, hogyan reagáltak ők *szenszörmenre*. (Közismert: az osztrák békeszerződés aláírásának színhelye 1919. szeptember 10-én a franciaországi Saint-Germain-en-Laye volt.) Ha csak a kulturális/fotográfiai területen maradunk: az Osztrák Nemzeti Könyvtár, amely vírusmentes időkben *nyaranta is nyitva van*, több sajtókezelésű fénymásolóval és szkennelvel járja az olvasóit. Az intézmény jóvoltából ingyen olvashatók a neten a legrégebb osztrák fotográfiai sajtóorgánium, az itt már érintett *Photographische Korrespondenz* évfolyamai. Az Albertina könyvtárban A/3-as méretig térítés nélkül szkennelhet a kutató. Ma Bécsben szerkesztik Európa egyik legfontosabb fotótörténeti folyóiratát. A *Fotogeschichte* a közelmúltban lett többszínnyomású.

⁸ Simon István r. t. – V. ker., Vilmos császár utca 60., és még két másik budapesti helyszín – *Nemzeti Újság*, 1921/99. (május 8.) 7. Valamivel olcsóbban kínálta ezeket a cikkeket a Nemzetközi Kiviteli és Behozatali r. t. érdekeltségébe tartozó *Éléstár – Népszava*, 1921/110. (május 22.) 7. – Ne gondoljuk, hogy a *Népszava* csak szociálpolitikai megfontolásból hozta a viszonylag olcsóbb kínálatot; egy hónappal korábban az *Éléstár* azonos árait reklámozta a konzervatív *Budapesti Hírlap* is – 1921/105. (április 15.) 12.

⁹ ALBERTINI Béla: *I. m.*, 117.

¹⁰ A lap alapítása és munkatársai, *Fotóművészeti Hírek*, 1921/1. (május) 9.

¹¹ A probléma irodalmának első közel száz évét egy konferencia referátuma mutatta be a közelmúltban. – TOMSICS Emőke: „Művészet-e a fotográfia?« A fotográfia művészetként való meghatározása Magyarországon a kezdetektől az 1930-as évekig”, *Fotóművészeti konferencia: 2018. október 2–3.*, Budapest, MMA Kiadó, 2019. [10] –33.

¹² BÁN András: „Bevezető”, *A vizuális antropológia felé*, Budapest, Typotex Kiadó, 2008, [7] –9.

¹³ Erről a kérdéstről bővebben: ALBERTINI Béla: „Fotótörténet-írásunk időszzerű kérdéseihöz”, *Fotóművészeti konferencia: 2018. október 2–3.*, Budapest, MMA Kiadó, 2019, 82–84.

¹⁴ FEJÉRVÁRY Sándor: „Az olvasóhoz”, *Fotóművészeti Hírek*, 1921/1. (május)

¹⁵ *Fotóművészeti Hírek*, 1921/1. (május) 4.

¹⁶ A szerkesztő [BALOGH Rudolf]: „Az olvasóhoz”, *Fotóművészet*, 1914/1. (június 1.) 1–2.

¹⁷ KOHLMANN Arthur: „Képeinkről”, *Az Amatőr*, 1905/19. 223.

¹⁸ HAJDU HOFFMANN Viktorné: „A magyar foto-művészetéről-2”, *Az Amatőr*, 1906/24. [1.]

¹⁹ PURCELL Béla, STERNÁD Béla: „Előszó”, *A művészi fényképezés évkönyve 1907, 2. köt.*, Budapest, 1907, Pátria, 5.

²⁰ TÓVÖLGYI Elemér: „A magyartalan amatőrrökhöz”, *A művészi fényképezés évkönyve 1907, 2. köt.*, Budapest, Pátria, 10.

BÚCSÚ

Eltávozott közülünk Albertini Béla.

A Tanár Urat nyolcvan éves korában érte a halál.

Egy nappal azelőtt történt, hogy kedvenc pesti helye, a Szabó Ervin Könyvtár kapui megnyíltak volna a karantén után.

Fantasztikus út áll mögötte. A fotográfia művelése helyett annak kutatását választotta már a húszas éveiben. Az elsők között volt, akik fotóesztétikából doktoráltak és védték meg a kandidátusi fokozatukat.

Ha valaki megkérdezné, mit tartottam a két legjellemzőbb tulajdonságának, azt válaszolnám, a szenvedélyt és az igényes pontosságot. Azt a szenvedélyt, amellyel a magyar fotográfia történetének legapróbb részleteit feltárta, országokon is képes volt átutazni, hogy eredetiben lásson egy levéltári dokumentumot.

Precíz filozófus volt, de szerencsére sokkal több is ennél. Abban a családi környezetben, abban a korban, amelyben felnőtt, a műveltség volt az egyik legfontosabb mérce. Többen elcsodálkoztunk, hogy az irodalom és a fotográfia kapcsolatát elemző konferencián Balzac és Flaubert regényekből vett jelentekkel illusztrálta az olcsó képrögzítési eljárásokra való társadalmi igényt.

Mindig lenyűgözött, hogy miközben gondosan ügyelt arra, hogy minden ismert tény számba vegyen, sőt ezek számát éppen ő gyarapította a legszorgalmasabban, a megfogalmazott gondolatok mégis nagyívűek maradtak. Számára nem csupán elemi kérdés volt, hogy átlássa a fotótörténet szövetét, hanem öröm is. Kutatói módszertanával kapcsolatban elmondhatjuk, hogy következetesen alkalmazta a magyar fotográfia történetére vonatkoztatva az *Annales* iskola tagjai által kidolgozott történetírói gyakorlatot.

Minden fontos volt számára, ami a fotográfián, különösen a magyar fotográfián belül történt. Eleven kapcsolatot ápolt mindenkivel, pontosan tudta, mi történik a színpalak előtt és mögött. Vezetőségi tagként tevékenykedett a Fialatok Fotóművészeti Stúdiójában, szervezett alkotótábort, dolgozott az Nemzeti Kulturális Alap kuratóriumában, és a 2000-es években kidolgozta a Kaposvári Egyetem Művészeti Karán belül a fotóriporter és képszerkesztő szak tanrendjét. *Professor emeritus*ként itt tanított és tette a fotótörténetet élvezetessé a diákok számára.

Kivételes tudású ismerője volt a fotó történetének és élvezte, ha megoszthatta a tudását.

A *Fotóművészet*ben több, mint négy évtizede jelennek meg cikkei. Mivel alapos ember volt, a most futó fotótörténeti sorozatát 40 részesre tervezte...

Halálával fontos szereplő tűnt el örökre a magyar fotográfia történet írói közül, de a *Fotóművészet*et is óriási veszteség érte. Albertini Béla mind emberileg, mind szakmailag példamutató életet tudhat, sajnos már csak maga mögött. A szerkesztőség büszke arra, hogy folyamatosan publikálhatta páratlan írásait.

Surányi Mihály

Albertini Béla pályája dátumok tükrében

1940. március 14. Megszületik Vizsolyon.

1960–63. Felsőfokú Tanítóképző Intézet, Szombathely.

1966–71., 1976–79. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, történelem-népművelés és tudományos szocializmus szak.

1960-ban a Sümegi Járási Művelődési Ház munkatársa.

1964–69 között Vas megyei népművelési tanácsadó.

1969–71 között a Központi Múzeum igazgatója.

1971–79 között a Művelődési Minisztérium munkatársa.

1977-ben szakíróként a Magyar Fotóművészek Szövetségének tagja.

1979-ben megszerzi egyetemi fotóesztétikai doktori fokozatát.

1984-ben a művészettörténet tudomány kandidátusa.

1979–1986. Fialatok Fotóművészeti Stúdiója.

1981–1986 a Nagybaracscai Fotográfiai Alkotótelep művészeti vezetője.

1986–2000. Magyar Iparművészeti Főiskola; az egyetemes és magyar fotótörténet megbízott előadója.

1979–1992. A Zsámbéki Tanítóképző Főiskola tanára.

1993–1996. A budaörsi Bleyer Jakab Német Nemzetiségi Általános iskola igazgatója, majd tanára.

1996–1997. A *Fotó* című lap olvasószerkesztője.

1992–2002. A Hadtörténeti Múzeum munkatársa.

2004-től a Kaposvári Egyetem oktatója, a Fotográfus, valamint a Fotóriporter és képszerkesztő szakok szakfelelőse, tanterveinek kidolgozója. A *Professor Emeritus* cím birtokosaként haláláig aktív oktatói tevékenységet folytatott.

2006–2009. A Nemzeti Kulturális Alap Fotóművészeti Szakmai Kollégiumának tagja, 2007–2008-ban a vezetője.

2010–2014. Elnökségi tag a Magyar Fotóművészek Szövetségében.

Albertini Béla oktatói munkája elismeréseként 2009-ben Apáczai Csere János-díjban részesült, 2010-ben kiemelkedő fotótörténeti tevékenysége elismeréseként Németh Lajos-díjat vehetett át, 2019-ben pedig a Magyar Fotótörténeti Társaság Argentum díját.